

Виступ
голови Профспілки працівників НАН України А. І. Широкова
на сесії Загальних зборів НАН України 26 квітня 2018 р.

Шановний Борисе Євгеновичу!

Шановні колеги!

В минулому році в один і той же день відбулись дві пов'язані між собою події.

15 листопада проходило 5-те засідання Платформи громадянського суспільства Україна - ЄС, на якому серед інших розглядалось питання про імплементацію євроінтеграційних реформ у сфері науки і технологій.

На форумі було констатовано, цитую: падіння фінансування науки в Україні до історичного мінімуму, різке погіршення умов та рівня оплати праці дослідників, значний відтік вчених за кордон та в інші галузі економіки, що свідчить про відсутність науки серед основних пріоритетів Уряду, а також становить загрозу виконанню Угоди про асоціацію в сфері науки та технологій, спричиняє зниження конкурентоспроможності економіки та втрату можливостей досягнення цілей сталого розвитку. Коментарі зайві!

У другій половині дня відбулось розширене засідання Комітету з питань науки і освіти Верховної Ради України. Головне питання - «Про стан реалізації Закону України «Про наукову і науково-технічну діяльність».

Після розгорнутого аналізу ситуації Комітет вирішив: «Визнати стан реалізації Закону незадовільним. Незадовільним з більшості основних його положень, зокрема і ст.48 щодо обов'язку держави забезпечувати бюджетне фінансування наукової і науково-технічної діяльності у розмірі не менше 1,7 відсотка валового внутрішнього продукту України (з 1 січня 2020 року).

До цього рубежу залишається фактично один Державний бюджет 2019 року. Що ж ми маємо сьогодні. Ось офіційна відповідь Міністерства фінансів на запит нашої Профспілки. У Державному бюджеті на 2017 р. касові видатки на науку склали 7089,6 млн. грн. (0,24% від ВВП, з них по загальному фонду – 0,16%, по спеціальному – 0,08%).

У Державному бюджеті на 2018 р. видатки на науку враховано у обсязі 8326,6 млн. грн. (0,25% від ВВП, з них по загальному фонду – 0,19%, по спеціальному – 0,06%). Якщо збережеться тенденція збільшувати фінансування науки на 0,01%, то нескладно вирахувати, що на омріяний показник 1,7% ВВП ми вийдемо через 145 років.

Шановні колеги! Не можу не зупинитись на тому, що відбувається з нашим базовим законом, на який покладались великі надії.

Неприкритими є спроби влади ревізувати багато його положень. Приклад: У ст.48 (п.4) дається розгорнутий перелік напрямів базового фінансування основної діяльності державних наукових, які включають: проведення фундаментальних досліджень, підтримку найважливіших для держави прикладних наукових досліджень і науково-технічних розробок, зокрема в інтересах національної безпеки та оборони; розвиток інфраструктури наукової та науково-технічної діяльності; розвиток матеріально-технічної бази; збереження та розвиток наукових об'єктів, що становлять національне надбання; підготовку наукових кадрів; забезпечення доступу до науково-технічної інформації та наукової літератури на всіх видах носіїв.

У цій же статті (п.2) зазначається: Збільшення обсягу грантового фінансування не може відбуватись за рахунок зменшення базового фінансування основної діяльності наукових установ..., рівень якого враховує щорічний індекс інфляції.

Замість того, щоб забезпечити нормальний рівень базового фінансування основної діяльності наукових установ, одночасно поетапно

наближуючи обсяги фінансування до законодавчої норми, що дало б можливість впроваджувати грантові (конкурсні) засади фінансування наукових досліджень, влада пропонує робити це вже зараз у межах існуючого вкрай недостатнього обсягу видатків на науку.

Минулого тижня на каналі ICTV у програмі «Свобода слова» брали участь прем'єр-міністр та керівники ряду міністерств. У ході цього ток-шоу шановний Володимир Борисович сказав і про реформу в науці, акцентуючи увагу на тому, що одним із головних її елементів є зміна системи фінансування науки. Як тут не згадати так звану медичну реформу, коли ми не збільшуючи видатки бюджету на охорону здоров'я, переходимо до нової системи фінансування: від виділення асигнувань на ліжко-місця до схеми «гроші ходять (чи бігають) за пацієнтами». Навряд чи ця новація здатна суттєво покращити ситуацію в медичній галузі і національній системі охорони здоров'я.

Чи потрібне конкурсне фінансування наукових досліджень? Однозначно так. Але його необхідно починати у разі збільшення бюджетного фінансування науки з нинішніх 0,2% ВВП хоча б до 0,7%. Вже за таких умов доля конкурсного фінансування може становити 25-30% з наступним синхронним підвищенням цих двох показників.

Істотне зменшення реального бюджетного фінансування після 2014 р. вкрай негативно позначилось на кадровому потенціалі науки: міграція за кордон, працевлаштування в інших сферах діяльності, втрата деяких наукових шкіл, погіршення вікової структури науковців через відсутність достатньої мотивації у наукової молоді. Про це свідчить і офіційна статистика: кількість виконавців наукових досліджень і розробок на 1 тисячу зайнятого населення в Україні зменшилось з 9,5 осіб в 2010 р. до 6,0 в 2016 р., тоді як у країнах ЄС цей показник складав 19,7 осіб. Великих кадрових втрат зазнала і НАН України. За 2015-2017 роки чисельність провідної

наукової організації нашої країни зменшилась на 7753 особи (22 %) і сьогодні становить менше 30 тис. працівників.

Причому особливий жаль викликає та обставина, що досить часто з Академії за власним бажанням йдуть висококваліфіковані кадри працездатного віку, особливо талановита наукова молодь. У цій ситуації головним пріоритетом кадрової політики повинна бути всебічна підтримка саме наукової молоді, її закріплення з перспективою наукового і кар'єрного росту.

Ганебним явищем останнього часу є неповна зайнятість: режим неповного робочого часу, вимушені відпустки без збереження заробітної плати, робота на 0,5 посадового окладу та ін. У I-му кварталі 2018 р. так працювали 117 із 178 наукових установ НАН України (66,5%).

Тут я хочу від імені Профспілки висловити подяку дирекціям тих установ, які, проявляючи солідарність зі своїми трудовими колективами, теж працюють у такому режимі.

Про яку престижність наукової праці може йти мова, коли заробітна плата в НАН України - 6159 грн. - менша за середню не лише в промисловості -7631 грн., а навіть по економіці в цілому -7104 грн.

Цілком закономірно, що така ситуація викликає велику соціальну напругу і генерує протестні настрої, які можуть перерости в масові акції з очікуваними гаслами.

Атмосфера у більшості трудових колективів академічних установ, на жаль, далека від тієї, яка повинна бути напередодні 100-річного ювілею НАН України.

Для того, щоб частково зупинити ці негативні деструктивні тенденції, зокрема забезпечити виплату заробітної плати згідно з чинним законодавством у режимі повної зайнятості, за розрахунками НАН України у 2018 р. необхідно додатково передбачити 399,037 млн. грн. по загальному

фонду під час внесення змін до Закону України «Про Державний бюджет України на 2018 рік».

З цього приводу Б. Є. Патон мав розмову з першим віце-прем'єром С.І. Кубівим та вручив йому відповідного листа. На підтримку цієї позиції ЦК профспілки направив аналогічне звернення прем'єр-міністру України В.Б.Гройсману, голові Верховної Ради України та профільному парламентському комітету.

Мабуть не буде зайвим, коли і Загальні збори НАН України приймуть з цього приводу окреме звернення до Кабінету Міністрів і Верховної Ради України з приводу:

1. Збільшення видатків НАН України під час перегляду Держбюджету 2018 р. для забезпечення роботи наукових установ у режимі повної зайнятості.

2. У проекті Державного бюджету України на 2019 рік встановити видатки на науку у обсязі 0,6-0,7% ВВП.

Пропоную схвалити Доповідь і Основні підсумки діяльності Академії у 2017 році.

Дякую за увагу!